

and development of leaders of organs of internal affairs. The program causes considerable cognitive interest of listeners, a desire to active self-developement, assists to effective development of components of administrative capabilities and indexes of personality and professional height of leaders, in particular, self-actualization, reasons of professional activity, level of traditional and emotional intellect, divergence thought, communicative capabilities, level of self-control and self-organization, leader style, creativity, structure of personality features and other professionally important individually-psychological internalss.

Key words: *leaders of organs of internal affairs, administrative activity, administrative capabilities, intellect, creativity, motivation, self-actualization.*

Отримано: 6.02.2015 р.

УДК 37.016:811.311:37.011.3-057.87:33:159

Л.В. Лимар, К.О. Моруґа

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЙНОГО КОМПОНЕНТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ВИВЧЕННЯ ФАХОВОЇ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ СТУДЕНТАМИ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Л.В. Лимар, К.О. Моруґа. Психологічні особливості формування мотиваційного компонента психологічної готовності вивчення фахової іноземної мови студентами економічних спеціальностей. Вимоги відповідності системи вищої освіти України міжнародним вимогам обумовлюють необхідність опанування фахівцями професійно спрямованої іноземної мови. Якість засвоєння фахової іноземної мови безпосередньо залежить від рівня психологічної готовності студентів до вивчення предмета, в структурі якої провідне місце займає мотиваційний компонент. У цій статті було досліджено та проаналізовано складові мотиваційного компонента готовності студентів-економістів до вивчення фахової іноземної мови, визначено основні три групи мотивів: соціальні, професійні та прагматичні – та встановлено, що високий рівень розвитку соціальних та професійних мотивів сприяє високому рівню засвоєння матеріалу, коли переважання внутрішньо прагматичних мотивів (вивчення дисципліни лише заради оцінки) не сприяє гарному засвоєнню дисципліни. У результаті опитування, проведеного серед студентів 1 та 3 курсів економічних спеціальностей КНЕУ ім. В. Гетьмана, було встановлено, що в студентів 3 курсу переважають професійні та соціальні мотиви вивчення дисципліни, а в студентів 1 курсу не повністю сформовано уявлення про необхідність вивчення фахової іноземної мови, оскільки в них переважають внутрішньо прагматичні мотиви. Тема формування психологічної готовності студентів-економістів до вивчення фахової іноземної мови є, безумовно, цікавою та потребує подальшого дослідження з метою встановлення шляхів розвитку соціальної та професійної мотивації студентів на початкових курсах навчання.

Ключові слова: *мотивація, формування, психологічна готовність, вивчення фахової іноземної мови, студенти-економісти, соціальні мотиви, прагматичні мотиви, професійні мотиви.*

Л.В. Лымарь, Е.А. Моруга. Психологические особенности формирования мотивационного компонента психологической готовности к изучению профессионального иностранного языка студентами экономических специальностей. Требования соответствия системы высшего образования Украины международным требованиям обуславливают необходимость изучения специалистами профессионально направленного иностранного языка. Качество усвоения профессионального иностранного языка непосредственно зависит от уровня психологической готовности студентов к изучению предмета, в структуре которой ведущее место занимает мотивационный компонент. В этой статье были исследованы и проанализированы составляющие мотивационного компонента готовности студентов-экономистов к изучению профессионально направленного иностранного языка, определены три группы мотивов: социальные, профессиональные и прагматические. Было определено, что высокий уровень развития социальных и профессиональных мотивов способствует высокому уровню усвоения материала, когда преобладают внутренне прагматических мотивов (изучение дисциплины только для получения оценки) не способствует хорошему усвоению дисциплины. Было проведено исследование среди студентов 1 и 3 курсов КНЭУ им. В. Гетьмана, которое показало, что у студентов 3 курса преобладают профессиональные и социальные мотивы изучения дисциплины, у студентов же 1 курса не полностью сформировано представление о необходимости изучения профессионально направленного иностранного языка, так как у них преобладают внутренние прагматические мотивы. Тема формирования психологической готовности к изучению профессионально направленного иностранного языка, безусловно, интересна и требует дальнейшего исследования аспекта определения направлений развития социальной и профессиональной мотивации студентов на начальных курсах обучения.

Ключевые слова: *мотивация, формирование, психологическая готовность, изучение профессионально направленного иностранного языка, студенты-экономисты, социальные мотивы, прагматические мотивы, профессиональные мотивы.*

Постановка проблеми. Актуальність вивчення професійно орієнтованої іноземної мови обумовлена європейським курсом системи вищої освіти України та необхідністю створення моделі конкурентоспроможного на світовому ринку праці вітчизняного фахівця. Оволодіння термінологією професії та особливостями спілкування іноземною мовою за фахом є однією із запиток високої якості освіти. Це стосується всіх фахівців, зокрема майбутніх економістів, адже володіння майбутніми фахівцями професійною економічною іноземною мовою може бути використаним як для працевлаштування за кордоном, так і для міжнародної співпраці українських фахівців.

Якість вивчення кожної дисципліни обумовлена багатьма факторами, одним з яких є психологічна готовність, високий рівень котрої обумовлює спрямованість на засвоєння нового матеріалу та якість отриманих знань та навичок. У межах психологічної готовності до навчання, зокрема до вивчення іноземних мов, провідні науковці виділяють такі фактори, як

мотиваційний, когнітивний, конативний (операційно-діяльнісний), емоційний та комунікативний.

Мета дослідження. Зважаючи на високий рівень обумовленості якості знань психологічною готовністю студентів до вивчення дисципліни, нами було досліджено один з провідних компонентів психологічної готовності студентів-економістів до вивчення професійно спрямованої іноземної мови – мотиваційний компонент [2]. Було поставлено наступні завдання: проаналізувати поняття психологічної готовності до вивчення іноземних мов (зокрема студентів-економістів) та його компоненти, визначити поняття власне мотиваційного компонента вивчення професійної іноземної мови студентами-економістами, визначити тестові завдання, за допомогою яких можна кількісно охарактеризувати показники мотиваційного компонента готовності студентів-економістів, провести дослідження показників мотиваційного компонента готовності до вивчення професійно спрямованої іноземної мови студентів економічних спеціальностей 1 та 3 курсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Психологічна готовність до вивчення нового матеріалу є складним психічним утворенням, яке охоплює низку компонентів: знання, уміння й навички, а також індивідуальні психологічні особливості особистості – тип мислення, вид уваги, домінуючий тип пам'яті, швидкість мислення, індивідуальні особливості засвоєння матеріалу тощо [5, с. 63]. Аналіз літератури показав, що автори вирізняють наступні складові психологічної готовності до навчання [7]: психологічну установку, стан пильності, готовність до виконання завдань, готовність до процесу управління, готовність до взаємодії під час процесу навчання. І.В. Коваль вважає, що готовність до навчання є категорією професійної освіти, яка характеризує ступінь сформованості особистості як фахівця [2]. Л.А. Кандилович виокремлює в структурі психологічної готовності до навчання позитивне ставлення до оволодіння професією, наявність необхідних якостей мислення, пам'яті, сформованість необхідних знань, умінь та навичок, а також поєднання емоційного, мотиваційного та організаційного компонентів готовності [1]. Отже, високий рівень психологічної готовності особистості до навчання є показником якості отриманої освіти та характеризує особистість як фахівця [5, с. 156].

Виклад основного матеріалу. У разі вивчення студентами-економістами фахової іноземної мови готовність до вивчення дисципліни охоплює готовність до опанування професії та готовність до спілкування іноземною мовою й подолання комунікативного бар'єра. Цей вид готовності є мультидисциплінарним та особливо цікавим для вивчення. Нами було проаналізовано основні компоненти готовності студентів-економістів до вивчення професійно спрямованої іноземної мови та виокремлено їхні показники. Результати аналізу наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Зміст і показники психологічної готовності студентів-економістів до вивчення фахової іноземної мови

Компонент готовності	Показники
Мотиваційно-ціннісний	<ul style="list-style-type: none"> • сукупність мотивів професійної діяльності економістів; • сукупність мотивів необхідності спілкування іноземною мовою взагалі та в робочих ситуаціях; • ціннісні орієнтації, значущі для навчання взагалі, для вивчення іноземної мови та для вивчення фахової іноземної мови
Когнітивний	<ul style="list-style-type: none"> • сукупність знань про сутність, ситуативність, основні види фахового спілкування економістів іноземною мовою; • сукупність знань про психологічну готовність економістів до спілкування іноземною мовою, подолання комунікативного бар'єра тощо
Конативний	<ul style="list-style-type: none"> • уміння аналізувати поведінку в процесі навчання іноземної мови та фахового спілкування; • уміння використовувати оптимальні шляхи та засоби спілкування іноземною мовою в професійній діяльності
Емоційний	<ul style="list-style-type: none"> • емоційна зрілість, що виявляється в здатності до емоційної саморегуляції під час навчання взагалі, навчання фахової іноземної мови та спілкування іноземною мовою в робочих ситуаціях; • емоційна стійкість і стабільність (адекватний прояв емоцій, керування ними, гнучкість у виразності емоцій, домінування позитивних емоцій тощо)
Комунікативний	<ul style="list-style-type: none"> • комунікативна толерантність (безоцінне ставлення в спілкуванні, прийняття особливостей іноземців під час спілкування та ін.); • комунікативне настановлення (прийняття особистості співрозмовника як партнера)

Отже, аналіз складових компонентів психологічної готовності студентів-економістів встановив, що тільки повна взаємодія всіх 5 компонентів сприяє розвитку психологічної готовності студентів до спілкування фаховою іноземною мовою в робочих ситуаціях та до вивчення фахової іноземної мови. Проте, на нашу думку, компонентом, який починає формувати готовність студентів до вивчення фахової іноземної мови, є мотиваційний, адже мотивація обумовлює власне початок та розвиток процесу навчання. Тому нами було детальніше проаналізовано особливості мотиваційного компонента готовності студентів економістів до вивчення фахової іноземної (англійської) мови.

У межах мотиваційного компонента виділяємо такі провідні складові: мотивація кінцевого результату діяльності, мотивація винагороди, зовнішня мотивація примусу та мотивація зацікавленості в результаті навчання [4]. Розглянемо ці компоненти детальніше. Так, мотивація кінцевого результату в студентів-економістів обумовлена можливістю застосовувати знання іноземної мови на практиці. Тобто студенти, які планують працювати за кордоном або працювати в вітчизняних установах на високих посадах з перспективою кар'єрного зростання, більше вмотивовані, ніж

ті, хто ще остаточно не визначився з професією або хто з особистих міркувань не планує взаємодії з іноземцями. Тут особливо корисним є досвід країн-сусідів, зокрема Грузії, де володіння англійською мовою є необхідним критерієм для працевлаштування на державну посаду. Тобто, спостережімо мотивацію "вивчення фахової іноземної мови з метою застосування її на практиці задля перспективи кар'єрного зростання". Мотивація винагороди може бути розділена на швидку та віддалену в часі винагороду: отримання високої оцінки та відповідне матеріальне стимулювання (стипендія), задоволення від усвідомлення отримання оцінки, опанування дисципліни та винагороди в майбутньому – можливість застосовувати знання та вміння на практиці (що тісно пов'язано з мотивацією кінцевого результату). Тобто тут спостережімо поділ студентів на тих, хто вивчає фахову мову заради оцінки в дипломі, бо предмет входить до навчального плану, й тих, хто вивчає дисципліну заради кар'єрних перспектив. Зовнішня мотивація примусу тісно пов'язана з мотивацією винагороди, проте за умови, коли мотивації винагороди та кінцевого результату погано сформовані, ця мотивація є єдиним фактором, який обумовлює навчання студентів. Мається на увазі вивчення студентами дисципліни з міркувань академічної необхідності, коли студент власне не хоче вивчати фахову іноземну мову, але боїться бути відрахованим і намагається опанувати предмет на мінімальному рівні. Мотивація зацікавленості в результаті навчання обумовлює мотивацію студента на отримання оцінки та якісних знань, які можливо буде застосувати на практиці.

Отже, основні фактори мотивації студентів до вивчення фахової іноземної мови можна класифікувати на три основні групи:

1. Соціальні мотиви: вивчення фахової мови для подальшої соціальної взаємодії іноземною мовою, соціального самоствердження. Ця мотивація є позитивною, коли до соціального мотиву приєднується професійний. Хоча навіть суто соціальна мотивація сприятиме оволодінню студентом основними категоріями іноземної мови.

2. Прагматичні мотиви: внутрішні – вивчення іноземної мови для виконання вимог навчального плану, отримання оцінки, стипендії; та зовнішні – вивчення іноземної мови для подальшого працевлаштування з високою заробітною платою тощо. Внутрішній прагматичний мотив негативно впливає на глибоке засвоєння предмета, зовнішній – сприяє високій якості знань.

3. Професійні мотиви: вивчення іноземної мови для її застосування в роботі. Оптимальним є поєднання студентами сформованості всіх трьох груп мотивів.

Організація та матеріали дослідження. Для визначення особливостей сформованості мотиваційного компонента готовності студентів економічних спеціальностей до вивчення фахової іноземної мови нами було про-

ведено анкетування студентів. В анкеті студентам було запропоновано про-ранжувати (впорядкувати критерії, щоб першим був найбільш значущий, а десятим – найменш значущий) фактори, чому їм необхідно вивчати іноземну мову: вивчення для отримання оцінки, вивчення, бо дисципліна входить до навчального плану, "не замислювався, нащо" (внутрішньо прагматична мотивація); вивчення для отримання престижної посади, вивчення для роботи за кордоном (зовнішньо прагматична мотивація); вивчення для поїздки за кордон, для спілкування з друзями та колегами (соціальна мотивація), вивчення для роботи іноземною мовою за фахом, вивчення для можливості співробітництва з зарубіжними колегами, вивчення для працевлаштування в гарну установу (професійний мотив). Також студентам було запропоновано дописати власні варіанти мотивації вивчення іноземної мови, тобто нащо, на їхню думку, їм необхідно (якщо взагалі необхідно) вивчати іноземну мову професійного спрямування, та побажання до вивчення дисципліни. Усього було опитано 54 студенти 1 курсу та 48 студентів 3 курсу КНЕУ ім. В. Гетьмана, термін проведення опитування – жовтень 2014 р.

Нами було отримано наступні результати: у 67% студентів 3 курсу переважають професійно-соціальні показники мотиваційного компонента, коли на 1 курсі 44% студентів обирають внутрішньо прагматичні показники мотивації вивчення фахової іноземної мови. Тобто студенти 3 курсу значно більш вмотивовані до вивчення дисципліни з метою застосування отриманих знань, умінь та навичок на практиці, ніж студенти 1 курсу, які виявляють абсолютну невмотивованість до вивчення дисципліни. Цікавим є те, що мотив "вивчення заради отримання оцінки" посів 1 місце в 46% студентів 1 курсу та лише в 4% респондентів з 3 курсу. Мотив "не замислювався, нащо" обрали першим 12% студентів 1 курсу, але жоден студент 3 курсу не назвав цей мотив серед трьох перших мотивів. До трійки мотивів-лідерів серед студентів 3 курсу належать мотив гарного працевлаштування, роботи за кордоном, а також просто спілкування іноземною мовою (без зазначення фаховості), тоді як трійка мотивів-лідерів серед студентів 1 курсу об'єднує мотив кар'єрного зростання, отримання оцінки та загальної оцінки. Отже, із зростанням курсу навчання, опануванням студентами специфіки практичної діяльності, першим працевлаштуванням, усвідомленням перспективи працевлаштування в студентів зростає соціально-професійна вмотивованість готовності до навчання, коли на 1 курсі така мотивація взагалі відсутня. Імовірно, це можна пояснити часом проведення опитування, адже одного місяця могло бути замало для студентів, щоб вони встигли сформулювати уявлення про професію економіста взагалі та необхідність вивчення економічної англійської мови зокрема.

Висновки. Якість вивчення студентами-економістами фахової іноземної мови залежить від їхньої психологічної готовності до опанування

дисципліни, зокрема від мотиваційного компонента готовності. Високий рівень розвитку соціального та професійного компонентів обумовлює зацікавленість студентів у навчанні та сприяє гарному засвоєнню дисципліни. Внутрішньо прагматична спрямованість мотиваційного компонента, коли студенти не усвідомлюють необхідності вивчення іноземної мови або не хочуть її вивчати, призводить до низької якості знань. При порівнянні показників мотиваційного компонента в студентів 1 та 3 курсів спостерігаємо зміну від переважання внутрішньо прагматичного компонента в студентів 1 курсу до соціально-професійного компонента в студентів 3 курсу, що можна пояснити ознайомленням студентів зі специфікою професії та високою спрямованістю на кар'єру саме в сфері економіки. Вважаємо, що проблема корекції мотиваційного компонента вивчення фахової іноземної мови студентами-економістами недостатньо досліджена та потребує подальшого вивчення, зокрема необхідно розробити методи розвитку професійної та соціальної мотивації вивчення фахової іноземної мови студентами-економістами.

Список використаних джерел

1. Дяченко М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М.И. Дяченко, Л.А. Кандыбович. – Мн. : Изд-во БГУ, 1976. – С. 51.
2. Коваль І. В. Підвищення навчальної мотивації при вивченні іноземної мови у ВНЗ / І. В. Коваль // Проблеми загальної та пед. психології. – К., 2005. – Т. 7. – Вип. 2. – С. 66-73.
3. Технології роботи організаційних психологів : навч. посібник / за наук. ред. Л. М. Карамушки. – К. : ІНКОС, 2005. – 366 с.
4. Тренинг професійної ідентичності / [авт.-сост. Л. Б. Шнейдер]. – М. : Изд-во МПСИ, 2004. – 208 с.
5. Фонарев А. Р. Психологические особенности личностного становления профессионала / А. Р. Фонарев. – М. : Моск. психо-соц. ин-т ; Воронеж : МПСИ, 2005. – 559 с.
6. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность / Хекхаузен Х. – [2-е изд.]. – СПб. : Питер ; М. : Смысл, 2003. – 860 с.
7. Чепелева Н. В. Роль психологічної служби вузу у становленні особистості фахівця / Н. В. Чепелева, Н. І. Пов'якель // Вища освіта в Україні: реалії, тенденції, перспективи розвитку : м-ли Міжнар. наук.-практ. конф., 17-18 квітня 1996 р. / АПН України ; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти [та ін.] / В. П. Андрущенко (ред.). – К., 1996. – Т. 4. – С. 156-159.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Djachenko M.Y. Psychologycheskye problemy gotovnosti k dejatel'nosti / M.Y. Djachenko, L.A. Kandybovych. – Mн. : Yzd-vo BGU, 1976. – S. 51.

2. Koval' I. V. Pidvyshhennja navchal'noi' motyvacii' pry vyvchenni inozemnoi' movy u VNZ / I. V. Koval' // Problemy zagal'noi' ta ped. psihologii'. – K., 2005. – T. 7. – Vyp. 2. – S. 66-73.
3. Tehnologii' roboty organizacijnyh psihologiv : navch. posibnyk / za nauk. red. L. M. Karamushky. – K. : INKOS, 2005. – 366 s.
4. Trenyng professyonal'noj ydentychnosty / [avt.-sost. L. B. Shnejder]. – M. : Yzd-vo MPSY, 2004. – 208 s.
5. Fonarev A. R. Psihologicheskye osobennosty lychnostnogo stanovlenija professyonal'a / A. R. Fonarev. – M. : Mosk. psyho-soc. yn-t ; Voronezh : MPSY, 2005. – 559 s.
6. Hekhauzen H. Motyvacyja y dejatel'nost' / Hekhauzen H. – [2-e yzd.]. – SPb. : Pyter ; M. : Smysl, 2003. – 860 s.
7. Chepeljeva N. V. Rol' psihologichnoi' sluzhby vuzu u stanovlenni osobystosti fahivcja / N. V. Chepeljeva, N. I. Pov'jaket' // Vyshha osvita v Ukrai'ni: realii', tendencii', perspektyvy rozvytku : m-ly Mizhnar. nauk.-prakt. konf., 17-18 kvitnja 1996 r. / APN Ukrai'ny ; In-t pedagogiky i psihologii' prof. osvity [ta in.] / V. P. Andrushhenko (red.). – K., 1996. – T. 4. – S. 156-159.

L.V. Lymar, K.O. Moruga. Psychological peculiarities of the development of psychological readiness motivation component for studying the subject Foreign Language for Professional Purposes by the students-economists. *The requirement set before the Ukrainian high school system stipulate for the necessity of studying foreign languages for professional purposes by the specialists in high school. The quality of knowledge directly depends on the level of students' psychological readiness for studying the subject, the structure of which comprises the motivation component. The article contains the data of the motivation component constituents analysis. There have been detected three main motives groups: social, professional and pragmatic ones. The author concludes that high quality of knowledge correlated with high level of professional and social motivation while in case of predominant interior pragmatic motivation(studying the subject just for the mark to be obtained) doesn't provide for high quality of knowledge. The author has conducted a survey of the 1st and 3rd year economic students of Kyiv National Economic University after V.Hetman, which has shown that professional and social motivation prevails in the students of the 3rd course, while interior pragmatic motivation prevails in the 1st year students. The theme of the development of economic students' psychological readiness for studying the professional foreign language is interesting and required for further investigation, to detect the ways of social and professional motivation development in the students of first year of study.*

Key words. Motivation, development, psychological readiness, studying foreign languages for professional purpose, economic students, social motivation, pragmatic motivation, professional motivation.

Отримано: 17.03.2015 р.